

Վահագն իրրե ամպրոպային աստուած ծնունդ է երկնքի ու երկրի, երկնային ծիրանի [ամպերի] ծովի և երկնային բոյսերի՝ յատկապէս կարմիր եղեգնի, որ [ամպերի] ծովի մէջ բոցավառոււմ է, կայծակի աստուած Վահագնի ծննդեան ժամանակ իրրե ամպրոպի աստուած՝ Հրամազ, բոցամիրուք արեգակնաշեայ պատանեակ է:

Իրրե ամպրոպի աստուած ծնունդուն պէս վազում է վիշապի կամ վիշապների դէմ կռուելու: Նորա ծնունդն ու արտաքին ամբողջապէս բնական օգերեւոյթից են վերցրած: Կռիւն ևս օգերեւոյթի ամպրոպային կռիւն է: Քանի որ նորա թշնամի վիշապն ամպրոպային օգերեւոյթի անձնաւորումն է: Նոյնն հաստատոււմ է և «վիշապաքաղ» մակդրով, որ ցոյց է տալի թէ Վահագնի կռիւր վիշապների դէմ մեր ժողովրդի մէջ հին և նոր ժամանակներում յայտնի «վիշապ հանել» է: Իրրե ամպրոպի աստուած նա «քաջ» մակդիրն է կրում և քաջութիւն շնորհում: Քանի որ ամպրոպային աստուածներն ինչպէս ինդրան ամենազօրն են ուժեղ ու քաջ, ինչպէս նորա պաշտամունքն ու անունը իրանացիներից է անցել հայերին: Այսպէս և նորա ամպրոպային յատկութիւնը, քանի որ իրանական Վերեթրաշնայ Վահագն սկզբնապէս ամպրոպային աստուած է եղել: Նա իրրե ամպրոպի աստուած նոյնացել է հելլենիստական ժամանակներում Հերակլէսի հետ, այլ և մերձեցել է Ապոլոնին: Քանի որ վերջինս էլ ամպրոպային յատկութիւններ ունի, կամ թէ մեր Վահագնի մէջ ևս տեսել են արեգական երեւոյթի, զի ամպրոպի և արեգական երեւոյթների անձնաւորումները, բնութեան մէջ եղած նմանութեան պատճառով, շատ ազգերի առասպելների մէջ իրար փոխանակում են կամ իրար տեղ անցնում:

Վահագնի երգը, որ բովանդակում է այս հին առասպելական բնութեան ամպրոպի աստուածութեան մասին, հայոց հնագոյն ժողովրդական երգերից մէկն է, թէպէտև ոչ ժամանակ գրի առնուած:

(Երգումն էլ է)

Մ. ԱՅԵԶԱՆ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԷ

Կրակը ջրի տակ. — Ամէն վառուող իր մի որոշ քանակութեամբ թթուածին է պահանջում, և որովհետև առհասարակ ընդհանուրի հասկացողութիւնը թթուածնի մասին կապուած է մեղ շրջապատող օդի հետ, այդ պատճառով էլ շատ շատերի համար, անշուշտ, օտարոտի կերևայ եթէ անշուշտ լինինք, թէ ջրի մէջն ևս կարելի է կրակ վառել, Սակայն գաղանկքն այս է. քիմիական մի քանի միաւորութիւններ այրուելիս իրենց միջի թթուածնից ազատոււմ են և, հետևաբար, այդ տեսակ նիւթերի համար միևնոյն բանն է, թէ ինչ միջավայրում են այրոււմ: Այս հասարակ փաստի վրայ է հիմնուած առաջիկայ հետաքրքիր փորձը: Ոչ շատ հաստ և ոչ էլ շատ բարակ ստուարաթիղթից (կարտոն) բաւականին երկար խողովակ են շինում ու նրա ազատ մասերը սոսնձով կպցնում են իրար հետ: Խողովակի ծայրից մէկը փակում են, իսկ միւսից ներս են լցնում 10 մաս բերտոյեան աղ, 9 մաս մանր ծեծած շաքար և 1 մաս ածուխ: Այս բոլոր նիւթերն իրար հետ լաւ խառնելուց յետոյ, պէտք է պինդ լցնել խողովակի մէջ, որպէս զի խառնուրդը մի անգամից չբռնկի: Յետոյ փակ կողմից մի ծանրութիւն կապելով, վառում են բաց կողմն ու ջուրն են ձգում: Մուտ գիշերները, այսպիսի փորձերի ժամանակ, կարելի է տեսնել ջրի տակը մանուշակագոյն կրակ, որի վառուելու տեղութիւնը կախուած կլինի խողովակի երկարութիւնից:

* *

Աղիւն օձի կիսածի համար ամենայն հակաբոյժն է. — Ինչպէս ամէն տեսակ օձերի, այնպէս և որոշող կենդանիներից մի քանիսի լեղին օձի թոյնի համար ամենազօրեղ միջոցն է: Գիտութիւնն այս գիւտը պարտական է Լեզինբուրգի համալսարանի ուսուցչապետ Ֆրագէրին: Թունաւոր օձերի վրայ իր կատարած երկարամեայ փորձերից յետոյ, նա յաջորդաբար պարզարանեց հեռեկալը: Թունաւոր օձերի լեղին չէզոքացնում է նոյն լակ իրենց թոյնն զօրութիւնը: Ֆրագէրի փորձերի մէջ այնքան թոյնը, որը փորձի ենթարկուած կենդանու կաշու տակն է սրսկւում, կարող էր նոյն տեսակին պատկանող 1000 կենդանու թունաւորել: Բայց ոչ մի ազդեցութիւն չի ունենում, երբ լեղին դէմն է դրւում: Օձի թոյնը եթէ ներս ընդունուի, ոչընչացնում է ոչ թէ որովայնի հիւսկի շնորհիւ, այլ լեղիի և այն ոչ թէ ստամոքսի հապա աղիքների մէջ: Առաջ Ֆրագէրն ենթադրում էր, որ այդպիսի հակաթունաւոր յատկութիւններով օժտուած է միմիայն թունաւոր օձերի լեղին: Այդ պատճառով էլ իր փորձերի համար Ափրիկայի իժի, բոժոժուոր

և անոցաւոր օձերի լեղիի փամփուշտներէն էր լեղի ձեռք բերում: Սկսելով իր ուսումնասիրութիւնը թղթի ամենաշնչին քանակութիւնից, նա գտաւ, որ Ափրիկայի իժի թղթն սպանում է ճաշարին, եթէ 0.00025 գրամ (9/1600 գոլիւ) վերցնելու լինինք: Այսչափ թղթը խառնելով մի որոշ քանակութեան լեղիու հետ և 10 րոպէ հանգիստ տալով, որպէս զի խառնուրդ հիւթերը փոխադարձաբար ազդեն իրար վրայ, նա այդ խառնուրդից մի քիչ սրսկեց կենդանի ճագարի կաշու տակ, որը թուանորեւու ոչ մի նշոյլ ցոյց չտուաւ: Հետեւելով որ սրսկելու համար վերցրած լեղին 25 անգամ թղթից աւելի քիչ էր, Սրանից յետոյ Ֆորզերը սկսեց անթոյն օձերի լեղիով փորձեր անել, իսկ աւելի ուշ զանազան կենդանիների լեղին էր գործադրում: Հանազանութիւնը միայն այն էր լինում, որ թղթի հետ միաժամանակ սրսկած լեղին անմիջապէս ոչնչացնում էր թղթի կործանիչ ոյժը, եթէ մինչև անգամ լեղի անհամեմատ աւելի քիչ խառնած լինէին: իսկ եթէ լեղին իբրև հակաթոյն էր գործածուում, այսինքն սրսկուում էր օձի կենդանոց բուսականին ուշ, այն ժամանակ թուանորածին փրկելու համար հարկաւոր էր լինում 1600—2000 անգամ աւելի լեղի վերցնել: Սակայն այս էլ պէտք է ասել, որ թէ կաշու տակ սրսկելիս և թէ ներսը դուրսէն ներգործութիւնը նոյնն էր մնում: Ֆորզերի փառաւոր փորձերից յետոյ, որոնք կատարուեցան բժշկական գիտութեան ներկայացուցիչների առաջ, նրանց մէջ միտք յղացաւ փորձեր սկսել լեղիի միջոցով և այն բոլոր թղթների առաջն առնելու, որոնք յառաջ են գալիս ոչ թէ միայն օձի կծածից, այլ և գործարանաւոր մարմիններից:

ՄԱՏԵՆԵԼԻՍՈՍՈՒԹԻԻՆ:

ՅՈՐԵԼԵԱՆ

Պ ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ:

Տոմային զբաղանութեան և դատարարական թեան բաղամեայ մշակն՝ Պ. Մատթէոս Մամուրեան, իր տկարութեան առթիւ և բժշկաց խորհրդով՝ պարտաւորուած է թողուլ իր սիրած աշխատութիւններն և հանդատութեան մէջ անցնել իր բաղմարեղուն կենաց ծերութեան օրերն:

Պ. Մամուրեանի կեանքն քնդմեաւոր է ամեն տեսակէտով: Թէ զբաղան ասպարեղին մէջ և թէ՛ դատարարական թեան, Սակայն այդ կեանքի ուսումնասիրութիւնն չէ՛, որ պիտի ներկայացնենք մենք այժմ: Այլ՝ գործունէութեան արդեանց համառօտագիծ՝ պատկերն՝ 1850 թուականէն սկսեալ:

Պ Մամուրեան Տեսուչ կարգուած է Կ. Պոլսոյ Խաղիւզի ներսիսեան վարժարանին, Հիմնադիր եղած էր Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանի դիւանական կարգադրութեան, որոյ հասուցած պաշտօնեաներէն է այսօր՝ նշանաւոր դիւանագէտ Բարթոյ էֆ. Թէլեան:

Պ. Մամուրեան նախկին «Օսղիկ» թերթի խմբագրութեան մասնակցութիւնէ գտա՝ յիշմիր և ի Կ. Պոլիս, այսօր շուրջ 30 տարի է, որ կը հրատարակէ «Արև. Մամուրն»:

Պ. Մամուրեանի զբաղան երկասիրութիւն, ներն բաղմաթիւ են՝ վիպական, նամակագրական, թարգմանական, թատերական, մանկավարժական, պատմական, իմաստասիրական և այլն:

Պ. Մամուրեան Խաղիւզի վարժարանի Տեսուչութեան գտա՝ 1867 թուականէն ի վեր անընդհատ դատարարական թեան պաշտօն վարած է ի Ջմիւռլին, Մեսրոպեան և Հովհաննէան վարժարանաց մէջ, որպէս տեսուչ և Ասուցիչ դիւանութեանց և լեզուաց:

Այս արդիւնաշատ Մշակն այսօր գործէ կը քաշուի բժշկաց խորհրդով, բայց կը զբաղան երկերն սիրողներու և իր բաղմաթիւ աշակերտներու սրտերն չեն քաշուի իմէն: Նոքա միշտ իրեն հետ են՝ մարտի, սրտով և հոգւով, զի քաջ գիտեն թէ՛ ոչ միայն բանի, այլև զբշով պաշտպանած է Հայոց եկեղեցական իրաւունքներն, պաշտպանած է կրթութեան և կրթարանաց կարևորութիւնն, պաշտպանած է ժողովրդի բարոյական գոյութեան օգուտներն, Միով բանի պաշտպանած է ամեն բան, ինչ որ բարի է, օգտակար և ճշմարիտ և այս պաշտպանութեան համար կրած է շատ զոհողութիւններ, ու ամեն ճշմարտաւէշներու թէ՛ բաժինն է և թէ՛ միւթարութիւնը:

Արդ՝ մի այսպիսի քրտնաթոր և բաղմարդիւն Մշակի զբաղան և դատարարական թեան անհատական համար՝ կը յայտարարուի թէ՛ իր զբաղման հանձնը գնահատողներու և երախտագէտ աշակերտներու վաղուց տաժար փախաբանաց համաձայն՝ յատուկ մասնախումբ կազմուած է վիճակիս Առաջնորդ Տ. Մեկքիսեղեկ Նոր նախագահութեամբ:

Մասնաժողովոյ անդամք են՝

Տ. Յովհ. Բնկ.	Սիմանտե	Յակոբ Վեման
Տ. Յարութիւն Բնկ.	Եղիաթղեան	Խորոյ Եփեմ
Սեփական Սպարապի		Յակոբ Տէր Դաւաթեան
Գ. Յ. Բարազան		Աւետիս Տիգրիկեան

Յոգեւանի հանդէսը պիտի կատարուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 17/29 էրեւակի օր:

Դրամական և այլ նուէրներ, հեռագիրներ, ուղերձներ և ամեն տեսակ թղթակցութիւնք, ոչ պիտի արձանագրուին և ապա մասնաւոր Տեղեկագրով հրատարակուին, կուզուին Ս. Նախագահին հետեւեալ հասցէով

Տ. Մեկքիսեղեկ Ս. Արքայիսկ. Մուրադեանի
իզմիր

Monseigneur Melchisedec Mouradian:

Sm y r n e